

Аналогічна ситуація склалася із наявністю об'єктів соціально-культурного призначення. Так, в 20,1 тис. сіл відсутні дитячі дошкільні заклади, у 14,6 тис., школи, у 16,8 тис., відсутній зв'язок, у 9,5 тис. лікарні, у 7,3 тис., торговельні заклади тощо.

За роки незалежності на усіх територіях України не відбулося бажаних змін, не справдилися сподівання на поліпшення соціально-економічного стану людей та їх добробуту. Становище сільських територій і особливо зайнятість їх мешканців значно погіршилося.

Безробіття на селі не зникає. Загальна кількість зайнятих, що працює за місцем проживання складає 2,3 млн. осіб, з них лише половина працює в сільському господарстві решта працює у галузях освіти, торгівлі, охорони здоров'я, промислового виробництва. Майже кожний третій сільський мешканець працездатного віку не працює. Тому зростає число зайнятих в особистому селянському господарстві та посилюється міграція сільського населення.

Прогноз трансформації зайнятості сільського населення в умовах подальшого розвитку агрохолдингових структур в АПК показує, що зайнятість в сільському господарстві у зв'язку з зростанням продуктивності праці і переході на трудозберігаючі технології буде скорочуватися.

Стратегічними напрямками підвищення зайнятості на селі слід вважати цілеспрямоване формування системи робочих місць у відповідності із технологічно замкнутими сегментами сільської економіки, спрямованих на розвиток тваринництва, кормовиробництва та інших трудомістких галузей агропродовольчого ринку.

Література

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року., К., 2008., С. 68.
2. Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Г., Смеляненко Л.М. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / За ред. В.В. Онікієнка., К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2007., 286 с.
3. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2009 р., К., 2009., 116 с.
4. Розподіл постійного населення України за статтю та віком станом на 1 січня 2009 р., Статистичний збірник., К., 2009., 420 с.
5. Соціальна інфраструктура села: Навч. посіб. / За ред. П.Т. Саблука, М.К. Орлатого., К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002., 465 с.

УДК 658.589:334.716(477)

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Чорнодон В.І., к.е.н.

Вінницький інститут економіки ТНЕУ

Питання активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств набуває принципового значення в умовах прискорення процесів світової інтелектуалізації виробництва.

Формування глобального інформаційного суспільства, становлення нового технологічного способу виробництва потребують формування і проведення ефективної державної інноваційної політики [1, с.141].

Новітні технології стають основою створення сучасної виробничої системи, формують організаційні та управлінські процеси, надають можливість досягнення конкурентних переваг для успішної діяльності підприємств в умовах ринкових відносин, визначають питання їх якісного та ефективного розвитку.

Однією із важливих форм інвестиційної діяльності є інноваційна діяльність, яка здійснюється з метою впровадження досягнень НТП у виробництво і соціальну сферу, що включає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію дострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища [2].

Інновації вносять зміни у первинну структуру виробничої системи, тобто інновація є цільовою зміною підприємства як системи, завдяки якій створюється новий засіб, призначений для задоволення

певної потреби людей. Звідси й трактування поняття «інновація» у Законі України «Про інноваційну діяльність»: «Це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери»[3].

У зазначеному Законі вказано, що об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і перероблення;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

В умовах ринку інновації охоплюють усю економіку, в тому числі продуктивні сили та виробничі відносини. Вони є необхідною умовою розвитку виробництва, підвищення якості продукції та зростання виробничих можливостей підприємства, появи нових товарів і послуг, а також засобом, за допомогою якого організації адаптуються до змін у зовнішньому середовищі й змінюють його самі у власних інтересах.

У 2008 році інноваційною діяльністю у промисловості займалося 1397 підприємств, або 13,0% із загальної кількості проти 1472 і відповідно 14,2% у 2007 році.

На інноваційну діяльність було витрачено 12,0 млрд.грн. (у 2007р. — 10,8 млрд.грн.). Майже кожне підприємство спрямовувало кошти на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (7,7 млрд.грн.), майже кожне четверте — на виконання внутрішніх науково-дослідних розробок (1,0 млрд.грн.), кожне сьоме — на придбання результатів НДР у зовнішніх виконавців (0,3 млрд.грн.) та майже кожне десяте на інші зовнішні знання або придбання нових технологій (0,4 млрд.грн.). Слід зазначити, що у 2008р. 216 підприємств займалися навчанням свого персоналу саме для розробки та впровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів та процесів, 138 — діяльністю щодо ринкового запровадження інновацій, включаючи ринкові дослідження та рекламну кампанію.

Як і в попередні роки, найбільша частка фінансування інноваційної діяльності підприємств припадає на власні кошти підприємств — 60,6% загального обсягу витрат (у 2007 - 73,7%). У той же час зросла частка кредитів до 33,7% (18,5%), державної підтримки — до 2,9 (1,4%), фінансування вітчизняними інвесторами — до 1,4% (0,2%). Частка коштів іноземних інвесторів, навпаки, зменшилась і склала лише 1,0% проти 3,0% у 2007 році.

Впроваджували інновації 1160 підприємств (83% інноваційно активних або 10,8%), що на 2,2% менше, ніж у 2007 році.

У 2008 році 515 підприємств (або 36,9% інноваційно активних) впровадили 1647 нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції (технологічних процесів), з них маловідходних і ресурсозберігаючих — 680 процесів; 114 підприємств впровадили нові або вдосконалені методи логістики, доставки та розповсюдження продукції та 151 підприємство — нову або вдосконалену діяльність з підтримки процесів (системи матеріального обслуговування або операції щодо закупівель та обліку).

Кожне друге інноваційно активне підприємство впроваджувало нові види продукції, кількість яких становила 2446 найменувань (з них нові види машин, устаткування, прилади, апарати — 758 найменувань), 34,3% яких були новими виключно для ринку (64,9%).

Нові методи продажу, включаючи значні зміни в дизайні або упаковці продукту, його складуванні та просуванні на ринок впроваджували 269 підприємств, нові організаційні методи у своїй діяльності (організацію робочих місць або зовнішніх зв'язків) — 257 підприємств.

У 2008 році інноваційну продукцію реалізовували 993 підприємства. Її обсяг становив 45,8 млрд.грн., або 5,9% загального обсягу промислової продукції (проти 40,2 млрд.грн. і 6,7% у 2007р.). Більша за середню по Україні — частка продукції, що реалізована підприємствами машинобудування (16,8%), целюлозно-паперової промисловості та видавничої діяльності (10,9%), а також металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (8,4%). Більше половини всієї інноваційної продукції (58,6%) реалізовано відкритими акціонерними товариствами.

Кожне третє підприємство поставляло продукцію, що була новою для ринку України, обсяг якої склав 14,7 млрд.грн. (у 2007р. — 420 підприємств і 22,3 млрд.грн. відповідно); з них 148 підприємств експортували свою продукцію в обсязі 6,2 млрд.грн. (у 2007р. — 180 підприємств і 7,5 млрд.грн.).

Продукцію, що була новою виключно для підприємства, реалізувало 792 підприємства, що на 6,6% більше, ніж у попередньому році. Обсяг такої продукції становив 31,1 млрд.грн. (проти 17,9 млрд.грн. у 2007р.). Майже кожне третє таке підприємство реалізувало продукцію за межі України на загальну суму 17,5 млрд.грн.

Для впровадження будь-якого товару, що є новим чи значно поліпшеним за його властивостями, або нового чи значно поліпшеного способу виробництва продукту 257 підприємств придбали 603 технології в Україні та 232 — за її межами. З них 262 — придбано з устаткуванням (178), 172 — результат досліджень і розробок (24), 79 — за договорами на придбання прав на патенти, за ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей (3), 50 — за угодами на придбання технологій та ноу-хау (15) та 32 технології придбано разом із цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців (11).

За період 2006-2008 рр. інноваційною діяльністю займалися 1878 промислових підприємств, з них 1467 підприємств купували передове машинне обладнання та програмне забезпечення для створення нових або суттєво вдосконалених продуктів та процесів, 428 — здійснювали навчальну підготовку персоналу для інноваційної діяльності, 460 — здійснювали внутрішні НДР і 264 — придбали зовнішні НДР, 272 — займалися ринковим запровадженням інновацій (з урахуванням ринкового дослідження та рекламної кампанії) та 493 підприємства займалися іншими роботами для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів та процесів.

У 2006—2008рр. інновації впроваджували 1404 підприємства, у т.ч. 1063 — впроваджували інноваційну продукцію, з яких 364 підприємства — нову тільки для ринку та 863 — нову тільки для підприємства; 1026 підприємств запроваджували нові або суттєво вдосконалені виробничі процеси, з яких 948 — нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції 186 — нові або вдосконалені методи логістики, доставки чи розповсюдження продукції та 264 — нову або вдосконалену діяльність з підтримки процесів, зокрема, системи матеріального обслуговування, операцій щодо закупівель, обліку та розрахунків. Організаційні інновації (тобто нову практику бізнесової діяльності, нові методи організаційних робочих зобов'язань або організацію зовнішніх стосунків) запроваджувало 415 підприємств; нові маркетингові концепції та стратегії — 408 підприємств [3].

Дослідження проблем організації інноваційної діяльності на промислових підприємствах України виявило, що поряд із відсутністю діючих державних програм підтримки та фінансування інноваційних проектів, нестачею власних оборотних коштів у підприємств, впровадження нововведень найчастіше вимагає значно більших витрат, ніж очікувалося при ухваленні рішення про інновацію; потенційно ефективні нововведення не впроваджуються або впроваджуються з великою затримкою у часі (в наслідок помилок в оцінці строків впровадження, опору впровадженню інновацій, недосконалої організації інноваційних процесів та відсутності розвинутої інноваційної інфраструктури). Важливість максимального швидкого (або, як мінімум, своєчасного) виходу інновації підприємства на ринок (наприклад, нової продукції або послуги) стосується проблеми скорочення тривалості інноваційного циклу.

Тому основою стратегічної організації інноваційної діяльності підприємств має стати стратегія інноваційної діяльності, що розробляється в межах корпоративної (комплексної) стратегії розвитку підприємства і зумовлює формування стратегічного набору підприємства: товарної, маркетингової, конкурентної, ресурсної, фінансової, виробничої й іншої стратегії, будучи їхньою рушійною силою, тобто визначає зміст, склад, агресивність стратегії. Застосування концепції стратегічної організації інноваційної діяльності дозволить підприємству поліпшити якість прийнятих управлінських рішень і забезпечити підвищення ефективності інноваційної діяльності як у цілому, так і кожної інновації, зокрема за рахунок скорочення витрат часу на розробку й впровадження інновації, а отже, мінімізації витрат матеріальних і фінансових ресурсів.

Для забезпечення постійного оновлення і вдосконалення виробничих процесів на підприємстві слід постійно виявляти поточні та майбутні проблеми пов'язані із зміною життєвого циклу продукції й технології [4, с.98].

Це означає, що здійснення пошукової інноваційної діяльності в різних напрямках з виділенням окремих інноваційних проектів, пріоритетних на час їх актуалізації. Управління сукупністю інноваційних процесів визначає інноваційну політику підприємства, яка формується на основі певних принципів і встановлює зв'язок між розвитком підприємства і напрямками його інноваційної діяльності.

Отже, високі результати підприємства можуть досягатися лише за систематичного і цілеспрямованого новаторства, націленого на пошук можливостей, які відкриває середовище господарювання щодо виготовлення і впровадження нових видів товарів, нових виробничих і транспортних засобів, освоєння нових ринків і форм організації виробництва, що передбачає особливий, новаторський, стиль господарювання, в основі якого — орієнтація на нововведення, систематична і цілеспрямована інноваційна діяльність.

Література

1. Економічні проблеми ХХ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С. І. Юрія, С.В. Савельєва., К.: Знання, 2007., 595 с.
2. Закон України „Про інвестиційну діяльність” № 1560 від 18.09.1991 (із змін.) www.rada.gov.ua.
3. Закон України „Про інноваційну діяльність” // Відомості ВРУ., 2002. - № 36.

4. Статистичний збірник „Наукова та інноваційна діяльність в Україні”, К.: ДП „Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України”, 2009.
5. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності, К.: Видавничий центр „Академія”, 2005.- 400 с.

УДК 519.685

ТИПОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Шиян А.А.
Нікіфорова Л.О.

В статті побудована типологія економічних інститутів та проаналізовані їх адаптаційні можливості. Отримані результати дозволяють сформулювати оптимальні економічні інститути в Україні.

Вступ. Побудова в Україні інститутів розвинутої економіки є найголовнішою задачею сьогодення. За час становлення незалежності в Україні сформована велика кількість економічних інститутів, які є неефективними в цілому для економіки, натомість «потрібні» економічні інститути «чомусь» не побудовані.

Таким чином, дослідження умов формування та існування економічних інститутів та механізмів їх функціонування залишається актуальною задачею як в науковому, так і в практичному смислах.

Огляд літератури та постановка задачі. Соціально-економічні інститути визначаються як «правила гри» в суспільстві, як обмежувальні рамки, що організують взаємодію між людьми [1]. А так як правила взаємин між суб'єктами економічної діяльності визначають характеристики економічного розвитку [2], то інститути визначають і рівень розвитку економіки в цілому.

В останні роки зріс рівень розуміння ролі інститутів у процесах трансформації суспільства. Так, в [3] доведено, що саме економічні фактори кардинальним чином впливають на такі важливі суспільні інститути, як демократія та диктатура. Зокрема, в цій роботі виведено умови, за виконання яких суспільство переходить від диктатури до демократії. В [4] звернено увагу на важливість ролі формування інститутів для України на шляху до побудови розвинутої економіки. В [5] розроблено технології побудови ефективних економічних інститутів в умовах України та доведено, що ці технології є необхідним елементом для такого трансформаційного процесу. Однак питання про природу інститутів все ще залишаються відкритими: наприклад, в [3] наведено 4 різні підходи до сутності поняття «інститут».

Метою статті є побудувати класифікацію економічних інститутів, яка відображає їх головні функціональні особливості.

Класифікація економічних інститутів. В [6] класифікація типів культур М.К. Петрова [7] була розповсюджена на системоутворюючі інститути суспільства, що дозволило отримати типологію інформаційно-знанневого способу кодування індивіда. При проведенні розгляду важливою обставиною виступало те, що окрема людина може вмістити лише один спосіб інформаційно-знанневого кодування [6].

Разом із тим існує велика кількість суб'єктів економічного процесу, де таке припущення або не є вірним, або ж виконується з досить великими обмеженнями.

Перш за все це стосується економічних інститутів, які визначаються через завдання сукупності програм діяльності індивідів, норм і моделей поведінки та взаємодії людей при спільній їх діяльності [1,3], у повній відповідності до визначення [6,7] (відмітимо, що таке визначення є інваріантним щодо наповнення смислом). Ці програми та норми діяльності індивідів якраз і носять назву «знання», коли мова йде про сучасну розвинену економіку [8].

Відповідно до [6], економічний інститут (всю систему знань, яка його й визначає) можна представити як певний «текст», розбитий на фрагменти і зв'язаний у єдине ціле системою перехресних послань. Величина цих фрагментів, на відміну від [6], визначається місцем даного інституту в ієрархічній сукупності інститутів суспільства та зв'язками даного інституту із іншими інститутами суспільства. Вона залежить також від «важливості» даного інституту для заданої групи індивідів внаслідок тих переваг, які надає їм участь у ній.

Фрагменти знань для даного інституту розбиті на «інтер'єри», свого роду узагальнені, вичленовані із оточення «робочі місця» для смертних індивідів, які визначені даним фрагментом знання.

Розглянутий інститут буде мати властивість стабільності та стійкості тільки і тільки у тому випадку, коли до нього будуть входити структури, задачею яких є забезпечення, відповідно: наступність передачі знання (представленого у вигляді тексту) між поколіннями, та дроблення знання (в тому числі й нового знання, про це далі), характерного для зданого інституту, на фрагменти, що відповідають інфор-